

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»

ЦВІКІ ВЛАДИСЛАВА ЮЛІЇВНА

УДК 341.4

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИЙ ЗАХИСТ ОСІБ
ВІД НАСИЛЬНИЦЬКИХ ЗНИКНЕНЬ

Спеціальність 12.00.11 – міжнародне право

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Одеса – 2018

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі міжнародного права у Львівському національному університеті імені Івана Франка.

Науковий керівник кандидат юридичних наук, доцент
ЛЕВИЦЬКИЙ Тарас Іванович,
Львівський університет
імені Івана Франка,
доцент кафедри міжнародного права

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук, професор
БАБІН Борис Володимирович,
Постійний Представник Президента України
в Автономній Республіці Крим;

кандидат юридичних наук, доцент
КОРИНЕВИЧ Антон Олександрович,
Інститут міжнародних відносин
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка,
доцент кафедри міжнародного права,
координатор наукової роботи

Захист відбудеться 24 березня 2018 року о 10 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 41.086.04 Національного університету «Одеська юридична академія» за адресою: 65009, м. Одеса, вул. Фонтанська дорога, 23.

З дисертацією можна ознайомитися в науковій бібліотеці Національного університету «Одеська юридична академія» за адресою: 65009, м. Одеса, вул. Академічна, 2.

Автореферат розісланий 23 лютого 2018 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Г. О. Ульянова

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. На сьогодні насильницьке зникнення становить одне з найбільш жорстоких порушень прав людини. Такі прояви є особливо поширеним явищем в державах, в яких відбуваються внутрішні конфлікти. З метою запобігання практиці насильницьких зникнень в другій половині XX століття був створений договірний механізм міжнародно-правового захисту осіб на універсальному та регіональному рівнях. До 80-х років насильницьке зникнення розглядалося не як окреме порушення права людини, а як сукупність порушення інших фундаментальних прав людини. З моменту створення Робочої групи з насильницьких та недобровільних зникнень в 1980 р. офіційно зареєстровано 51531 актів насильницьких зникнень в 90 державах світу. Міжнародна конвенція про захист усіх осіб від насильницьких зникнень 2006 р. (далі – Міжнародна конвенція 2006 р.) стала першим міжнародно-правовим зобов'язальним актом, в якому гарантується абсолютне право людини не піддаватися насильницьким зникненням. Актуальність даної теми підкреслюється і приєднанням України до цієї Конвенції в 2015 році, а отже і необхідністю внесення ряду змін до національного законодавства з метою запобігання практиці насильницького зникнення, яка характеризується поширеним та системним характером на території України.

Не зважаючи на прийняття значної кількості міжнародних угод щодо міжнародно-правового захисту осіб від насильницьких зникнень залишаються недостатньо врегульованими такі питання, як: визначення насильницького зникнення як злочину проти людяності, заборона використання актів насильницького зникнення в рамках боротьби з тероризмом, механізм притягнення до відповідальності за скоєння даного злочину, відсутність єдиного підходу під час розгляду випадків насильницького зникнення органами міжнародного правосуддя, розширення компетенції Комітету з насильницьких зникнень.

Окремі аспекти міжнародно-правового захисту осіб від насильницьких зникнень, зокрема, аналіз юридичної природи Міжнародної конвенції про захист усіх осіб від насильницьких зникнень, а також міжнародної судової практики розглядали в своїх дослідженнях наступні українські та зарубіжні вчені: Р. Броді (Brody R.), П. Галарза, В.О. Карташкін, О.С. Гусейнова, Л.В. Пастухова, К. Андерсон (K. Anderson), Ф. Андре-Гузман (F. Andreu-Guzman), О. Клауд (O. Klaud), Л.С. Мавлетов, С. Маккрорі (S. McCrory), М. Новак (M. Novak), Л. Отт (L. Ott), Т. Сковацці (T. Scovazzi), М.Ф. Перез Солла (M.F. Solla Perez), Т. Флорас (T. Florath), М.Л. Фермойлен (M.L. Vermeulen), Г. Цитроні (G. Citroni) та інші.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дослідження виконано в межах планових наукових досліджень кафедри міжнародного права Львівського національного університету імені Івана Франка в контексті теми «Міжнародне право XXI століття: сучасний стан та

перспективи розвитку» (номер державної реєстрації 0113U00870, Протокол №5 від 30.10.2012 р., 2013-2017 рр.).

Мета і задачі дослідження. Мета дисертаційного дослідження полягає в проведенні аналізу існуючого договірної та інституційного механізму міжнародно-правового захисту осіб від насильницьких зникнень.

У відповідності з цим в дисертації визначені наступні завдання:
розкрити генезис міжнародно-правового регулювання захисту осіб від насильницьких зникнень;

поняття «насильницьке зникнення» в міжнародному праві;

визначити юридичну природу насильницького зникнення як злочину проти людяності;

встановити зобов'язання держав відповідно до Міжнародної конвенції про захист усіх осіб від насильницьких зникнень 2006 року;

розкрити поняття «жертва насильницького зникнення»;

дослідити загальний інституційний механізм міжнародно-правового захисту осіб від насильницьких зникнень;

визначити правовий статус Комітету з насильницьких зникнень;

охарактеризувати порушення прав зниклої особи внаслідок акту насильницького зникнення;

охарактеризувати порушення внаслідок акту насильницького зникнення прав членів сім'ї зниклої особи.

Об'єктом дослідження є міжнародно-правові відносини в сфері запобігання та боротьби з актами насильницького зникнення на універсальному та на регіональному рівні.

Предметом дослідження є міжнародно-правовий захист осіб від насильницьких зникнень.

Методи дослідження. Тема дослідження, його мета та задачі, специфіка об'єкта та предмета зумовили його методологічну основу. Наукова обґрунтованість сформульованих висновків досягається використанням сукупності загальних та спеціальних методів наукового пізнання. Діалектичний метод сприяв дослідженню розвитку міжнародних стандартів у сфері міжнародно-правового захисту осіб від насильницьких зникнень (пп.1.1, 1.2). Системно-структурний метод дозволив визначити основні елементи злочину насильницького зникнення, а також дослідити внутрішньо-організаційний механізм Комітету з насильницьких зникнень (пп.1.3, 2.3). Порівняльно-правовий метод використовувався при дослідженні універсального та регіонального механізму захисту осіб від насильницьких зникнень (пп. 1.1,3.1,3.2). Формально-юридичний метод використовувався для правового аналізу положень, які містяться в міжнародних багатосторонніх угодах з прав людини, актах міжнародних організацій, рішеннях органів міжнародного правосуддя, а також в джерелах національного права (пп. 1.2, 1.3, 2.1, 2.2, 2.3). Статистичний метод сприяв узагальненню міжнародної судової практики

стосовно випадків актів насильницького зникнення (розділ 3). Застосування герменевтичного та семіотичного методу дозволило здійснювати переклад та інтерпретацію джерел міжнародного права (пп. 1.2, 1.3, 2.2, 3.2).

Теоретичну основу дослідження склали праці в галузях міжнародного публічного права, міжнародного права прав людини, міжнародного кримінального права зарубіжних та вітчизняних науковців, таких як: А.Х. Абашидзе, Ф.Алстон (P. Alston), С.С. Андрейченко, Т.О. Анцупової, В.Ф. Антипенка, Б.В. Бабіна, Е.Бредлі (A. Bradley), М.В. Буроменського, Я. Броунлі (I. Brownlie), М. Дженіс (M. Janis), М.М. Гнатовського, Д. Гомен (D. Gomien), Н.Ю. Гремзи, Л.М. Ентіна, О.В. Задорожного, А. Казесе (A. Cassese), В.Ф. Кавуна, В.О. Карташкіна, Ю.М. Колосова, Т.Р. Короткого, Т.І. Левицького, Г.Є. Лукьянцева, О.О. Мережко, Д. Моклі (D. Moeckli), В.В. Мищика, І.В. Ніколайко, Є.В. Панової, Л.В. Пастухової, В.М. Репецького, Д. Робертсона (G. Robertson), Т.Л. Сироїд, В.А. Туманова, Е. Хафнер-Бартон (E. Hafner-Burton), Д. Харріса (D. Harris).

Нормативну та емпіричну базу дослідження склали міжнародні договори, рішення міжнародних організацій, рішення органів міжнародного правосуддя, національні нормативно-правові акти.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що дисертація є першим в Україні комплексним монографічним дослідженням міжнародно-правового захисту осіб від насильницьких зникнень. У межах здійсненого дослідження одержано такі результати, що мають наукову новизну:

вперше:

комплексно досліджено юридичну природу права людини не піддаватися насильницьким зникненням: зокрема, визначено абсолютний характер вказаного права, а також, що впровадження нового права в міжнародно-правовому зобов'язальному акті надає юридичні підстави Комітету по насильницьким зникненням розглядати акти насильницького зникнення як порушення автономного єдиного права, а не як порушення інших фундаментальних прав людини;

доведено, що такі прогалини в змісті Міжнародної конвенції 2006 р., як: відсутність зобов'язання з встановлення універсальної юрисдикції щодо актів насильницького зникнення, відсутність заборони проведення розгляду таких справ військовими трибуналами, а також поширення законів про амністію, або інших аналогічних заходів, які могли б звільнити винних осіб від кримінального переслідування чи покарання, є перешкодою ефективному захисту та запобіганню актів насильницького зникнення;

визначено необхідність закріплення насильницького зникнення в національному законодавстві як окремого злочину, у зв'язку з відмінністю насильницького зникнення за своїм складом від інших злочинів, в межах яких відбувається незаконне позбавлення волі осіб (викрадення людини, захоплення заручників).

удосконалено:

запропоновані в доктрині міжнародного права підходи до визначення місця інституту насильницького зникнення в міжнародному праві, зокрема визначено міжгалузевий характер вказаного злочину, оскільки він знаходиться на перетині правового регулювання трьох галузей міжнародного права: міжнародного права прав людини, міжнародного кримінального права та міжнародного гуманітарного права;

основні положення щодо правового статусу, завдань міжнародних моніторингових органів, які розглядають насильницьке зникнення як окреме порушення прав – Робочої групи ООН з насильницьких та недобровільних зникнень (далі – UNWGEID) та Комітету з насильницьких зникнень;

твердження про те, що на сьогоднішній день загальне визнання акту насильницького зникнення як порушення права особи не піддаватися катуванням або іншим видам нелюдського поводження ще не стало міжнародним стандартом;

аналіз судової практики міжнародних моніторингових органів з прав людини стосовно актів насильницького зникнення. Зокрема, досліджено так званий «multiple-rights approach», в результаті якого міжнародні моніторингові органи визначають порушення декількох прав людини відповідно до положень міжнародних конвенцій, в яких визначено їхню компетенцію.

набули подальшого розвитку:

аргументи з приводу причин відмови держав приєднатися до Міжнародної конвенції 2006 р.: 1) занепокоєння держав щодо триваючого характеру злочину насильницького зникнення, що на їхню думку може призвести до відповідальності за злочини, скоєні у минулому; 2) федеративні держави виразили сумніви, що встановлення та регулярне оновлення офіційних реєстрів осіб, позбавлених волі відповідно до ст.17 Міжнародної конвенції 2006 р., може спричинити складнощі щодо ведення та оновлення централізованих реєстрів з офіційних місць позбавлення волі; 3) обставини боротьби з тероризмом не завжди дозволяють забезпечувати підозрюваним особам усі права, закріплені в даній Конвенції.

аргументи з приводу того, що найбільш ефективним підходом до визначення тягаря доказування з цього питання є підхід, запроваджений Міжамериканським судом з прав людини, згідно якого: якщо є свідчення про широкомасштабну або систематичну практику актів насильницького зникнення, яка вчиняється або підтримується представниками державних силових структур та певний випадок насильницького зникнення може бути пов'язаний з цією практикою, то на державу покладається тягар доказування;

рекомендації щодо внесення змін до національного законодавства відповідно до положень Міжнародної конвенції про захист усіх осіб від насильницьких зникнень 2006 р.: 1) закріпити насильницьке зникнення в якості окремого злочину в національному кримінальному законодавстві

з урахуванням триваючого характеру вказаного злочину; 2) визнати насильницьке зникнення в якості злочину проти людяності відповідно до положень Римського статуту МКС та Міжнародної конвенції 2006 р.; 3) встановити режим кримінальної відповідальності та визначити відповідну міру покарання за скоєння даного злочину; 4) закріпити на законодавчому рівні широке поняття «жертва», яке повинно включати будь-яких осіб, яким завдано шкоду внаслідок акту насильницького зникнення.

Практичне значення одержаних результатів. Викладені в дослідженні положення можуть бути використані у:

науково-дослідній діяльності – як основа для подальшого дослідження міжнародно-правового захисту осіб від насильницьких зникнень;

навчальному процесі – при викладанні курсів «Міжнародне публічне право», «Міжнародне право прав людини», «Міжнародне кримінальне право», а також при підготовці відповідних розділів підручників, навчальних посібників і методичних вказівок;

правотворчій діяльності – для розробки міжнародно-правових документів у сфері міжнародного права прав людини, а також внесення змін до чинного законодавства України відповідно до положень Міжнародної конвенції про захист усіх осіб від насильницьких зникнень 2006 р.;

правозастосовній діяльності – для впровадження норм діючого законодавства у сфері захисту від насильницького зникнення.

Апробація результатів дисертації. Основні положення та висновки дослідження були обговорені на засіданнях кафедри міжнародного права Львівського національного університету імені Івана Франка, а також на 4 щорічній міжнародній конференції «Соціокультурні, політико-правові та економічні аспекти розвитку міжнародного середовища (м. Львів, 16-17 квітня 2015 р.); 2 Міжнародній науково-практичній конференції «Сполучені Штати Америки у сучасному світі: політика, економіка, право суспільство» (м. Львів, 15 травня 2015 р.); 5 щорічній Міжнародній науково-практичній конференції: «Цілі розвитку тисячоліття ООН: досягнення та перспективи» (м. Львів, 17 вересня 2015 р.); Medzinarodna Vedecka Konferencia «Pravna veda a prax: vyzvy modernych europskych integracnych procesov» (м. Братислава, 27-28 листопада 2015 р.); 5 щорічній Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні аспекти міжнародних відносин: політика, економіка, право, філософія» (м. Львів, 18 лютого 2016 р.).

Публікації. Основні положення дисертації знайшли відображення у 7 статтях, опублікованих у наукових фахових періодичних виданнях (серед яких 3 статті – у зарубіжних періодичних виданнях), а також у 5 тезах доповідей на наукових конференціях.

Структура дисертації зумовлена метою та завданнями дослідження та складається зі вступу, 3 розділів, які містять 8 підрозділів, висновків та списку використаних джерел. Загальний обсяг роботи становить 237 сторінок, з

них 34 сторінки нараховує список використаних джерел, який складається з 312 найменувань.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** викладено актуальність теми дослідження, визначено ступінь наукової розробки проблеми, зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, об'єкт, предмет, мету і задачі дослідження, його методологічну базу, сформульовано наукову новизну отриманих результатів, визначено їх теоретичне і практичне значення, наведено відомості про апробацію і публікацію результатів.

Перший розділ «Міжнародно-правове регулювання захисту осіб від насильницьких зникнень» складається з трьох підрозділів і присвячений аналізу становлення міжнародно-правового захисту осіб від насильницьких зникнень, а також поняття та складу злочину насильницького зникнення.

У **підрозділі 1.1. «Генезис міжнародно-правового регулювання захисту осіб від насильницьких зникнень»** проаналізовано становлення міжнародного співробітництва держав у сфері забезпечення міжнародно-правового захисту осіб від насильницьких зникнень. Значну роль відіграла Міжамериканська система захисту прав людини у формуванні та розвитку універсальної та регіональної системи боротьби з насильницькими зникненнями. Генезис міжнародно-правового захисту від насильницьких зникнень збігається з історичними етапами розробки та прийняття міжнародно-правових актів у цій галузі: 1) Міжамериканська комісія вперше оголосила про існування такого явища, як насильницьке зникнення в своїй доповіді до ГА ОАД (1974 р.); 2) прийняття ГА ООН резолюцій, в яких вперше на універсальному рівні було розглянуто питання щодо насильницького зникнення осіб; 3) UNWGEID згідно Резолюції 20 від 29-го лютого 1980 р.; 4) перші спроби розробити міжнародний універсальний зобов'язальний інструмент проти насильницьких зникнень були зроблені Інститутом з прав людини Паризької асоціації юристів (1981 р.); 5) прийняття Декларації ООН про захист усіх осіб від насильницьких зникнень 1992 р. (далі – Декларація ООН 1992 р.); 6) прийняття Міжамериканської конвенції про насильницькі зникнення осіб 1994 р. (далі – Міжамериканська конвенція 1994 р.); 7) розробка та прийняття Проекту міжнародної конвенції про захист усіх осіб від насильницьких зникнень 1998 р. (далі – Проект міжнародної конвенції 1998 р.), а також Римського Статуту МКС 1998 р.; 8) дослідження прогалин в сфері міжнародно-правового захисту осіб від насильницьких зникнень, розробка та прийняття тексту Міжнародної конвенції про захист усіх осіб від насильницьких зникнень 2006 р.; створення спеціального інституційного механізму – Комітету з насильницьких зникнень (2001-2006 р).

Передумовою для прийняття Міжнародної конвенції 2006 р., першого зобов'язального універсального міжнародно-правового акту, в якому

гарантується нове право людини не піддаватися насильницьким зникненням, стало поширення практики даного злочину, а також існування значної кількості прогалин в міжнародно-правовому забезпеченні захисту прав людини. Найбільш значною прогалиною була відсутність міжнародних зобов'язань держав щодо кодифікації насильницького зникнення у національному законодавстві поряд із встановленням відповідного покарання, а також принципу застосування універсальної юрисдикції щодо даного злочину.

У *підрозділі 1.2. «Визначення «насильницького зникнення» в міжнародному праві»* проаналізовано поняття «насильницьке зникнення», закріплене в різних міжнародно-правових актах. В Міжнародній конвенції 2006 р. закріплено офіційно визнане визначення насильницького зникнення, в якому розкривається юридична природа та складові елементи цього злочину. Складовими елементами злочину насильницького зникнення, які розкривають його сутність, є: 1) позбавлення особи свободи проти її волі; 2) суб'єктами вчинення насильницького зникнення є виключно представники держави або особи, які діють із дозволу або за підтримки держави; 3) відмова визнати факт позбавлення волі та повідомити про долю та місцезнаходження такої особи; 4) залишення особи поза захистом закону. Не дивлячись на те, що у визначенні не зазначені недержавні суб'єкти, в Конвенції закріплено зобов'язання держав-учасниць вживати необхідних заходів для розслідування дій, що скоєно особами чи групами осіб, які діють без дозволу, підтримки чи згоди держави.

Насильницьке зникнення знаходиться на перетині правого регулювання міжнародного права прав людини, міжнародного кримінального права та міжнародного гуманітарного права. Своє походження цей злочин бере з міжнародного гуманітарного права. На сьогодні під час міжнародних або не міжнародних збройних конфліктів стосовно актів насильницького зникнення застосовуються положення Женевських конвенцій 1949 р. та Додаткових протоколів до них 1977 р. У випадку широкомасштабної або систематичної практики дане явище розглядається як злочин проти людяності та підпадає під правове регулювання міжнародного кримінального права. У свою чергу, одиничні випадки насильницьких зникнень розглядає Комітет з насильницьких зникнень, моніторинговий орган, створений за забезпечення дотримання виконання положень Міжнародної конвенції 2006 р. Визначення «насильницького зникнення», яке використовується в Римському статуті МКС, значно відрізняється від попередніх. По-перше, воно обмежується лише певними формами позбавлення волі: арешт, затримання або викрадення особи. В той час, як в раніше прийнятих міжнародно-правових актах не обмежується коло можливих дій, в ньому більш детально регламентовано, яким чином відбувається позбавлення волі. По-друге, обов'язковим є суб'єктивний елемент злочину – намір, внаслідок якого особа залишається поза межами закону впродовж тривалого періоду часу. І по-третє, насильницькі зникнення можуть бути скоєні не лише державними агентами, але й політичними організаціями. Відмінності у визначеннях, використаних в Римському статуті МКС та інших

міжнародно-правових актах, пояснюється тим, що Римський статут є в першу чергу інструментом міжнародного кримінального права.

У підрозділі 1.3. «Насильницьке зникнення як злочин проти людяності» насильницьке зникнення розглядається як злочин проти людяності, якщо він відбувається в межах широкомасштабного або систематичного нападу проти цивільного населення відповідно до ст.7 Римського статуту МКС. Що стосується матеріальних елементів даного злочину, то в ньому проводиться об'єктивне розмежування між двома альтернативними типами поведінки – позбавлення волі та приховування інформації про долю та місце знаходження зниклої особи. Позбавлення волі повинно відбуватися за підтримки держави або політичної організації або за їхньою згодою. Крім того, необхідно, щоб у відповідь на запит членів сім'ї щодо отримання інформації про долю зниклої особи, їм було відмовлено в отриманні таких даних. Також не обов'язково, щоб суб'єкт, який позбавив особу волі, одночасно був і суб'єктом, який приховує інформацію. Обов'язковим елементом даного злочину є умисел. Суб'єкт повинен діяти з метою позбавлення захисту зі сторони закону впродовж тривалого періоду часу. Такий виконавець злочину повинен діяти за підтримки або за згодою держави або політичної організації. Таким чином, здійснення актів насильницького зникнення здійснюється, в першу чергу, не на основі власних переконань та намірів, а в межах політики, яка здійснюється державою. Запобігання практиці насильницького зникнення безумовно сприяло включення даного злочину до Римського статуту МКС, оскільки внаслідок цього ряд держав-учасниць внесли склад даного злочину до національного кримінального законодавства. Що стосується самої практики визнання насильницького зникнення як злочину проти людяності, то на сьогоднішній день в статуті жодного міжнародного трибуналу дане порушення прав людини не було закріплене в переліку злочинів проти людяності. Проте у справі Kupreškić case 2000 року Міжнародний трибунал з колишньої Югославії постановив, що акти насильницького зникнення підпадають під категорію «інші нелюдські дії» (так само, як і насильницьке переміщення осіб та примус до проституції), яку передбачено ст.5 Статуту.

Другий розділ «Договірний та інституційний механізм міжнародно-правового захисту осіб від насильницьких зникнень», що складається з трьох підрозділів, присвячений аналізу основних положень Міжнародної конвенції 2006 р., інституційного механізму міжнародно-правового захисту осіб від насильницьких зникнень.

У підрозділі 2.1. «Зобов'язання держав відповідно до Міжнародної конвенції про захист усіх осіб від насильницьких зникнень 2006 року» розглянуто основні положення Міжнародної конвенції 2006 р.

Міжнародна конвенція про захист усіх осіб від насильницьких зникнень 2006 р. стала першим міжнародно-правовим зобов'язальним актом, який гарантує нове абсолютне право людини не піддаватися насильницькому зникненню. Вказане право є абсолютним. Впровадження нового права в

міжнародно-правовому зобов'язальному акті надає юридичні підстави Комітету по насильницьким зникненням розглядати акти насильницького зникнення як порушення автономного єдиного права, а не як порушення інших фундаментальних прав людини.

Одним з найбільш прогресивних положень Міжнародної конвенції 2006 р. є визнання насильницького зникнення в якості злочину проти людяності у випадку широкомасштабної або систематичної практики цього злочину. Базовим завданням Міжнародної конвенції 2006 р. є забезпечення та створення передумов захисту всіх осіб від насильницьких зникнень, який складається з 4 складових елементів: заборона, запобігання, моніторинг та покарання. Одним із ключових положень Міжнародної конвенції 2006 р. є зобов'язання держав-учасниць щодо кваліфікації злочину насильницького зникнення в національному кримінальному праві. Визначення насильницького зникнення як окремого злочину сприятиме розкриттю складної природи цього злочину, більшій ефективності санкцій, а також допоможе встановити норми стосовно таких специфічних аспектів, як застосування строку давності, звільнення від відповідальності та екстрадиція. Виходячи із формулювання даної статті, очевидним є обов'язковий характер закріплення насильницького зникнення в національному праві як окремого злочину. Це пояснюється тим, що за своїм складом насильницьке зникнення відрізняється від інших злочинів, через які відбувається незаконне позбавлення волі осіб, таких як: викрадення людини, захоплення в заручники. Як і в Міжнародній конвенції 2006 р., так і Римському статуті МКС поняття «насильницьке зникнення» є більш широким, ніж викрадення людини, оскільки включає такі дії, як арешт і затримання.

В Міжнародній конвенції 2006 р. закріплений тривалий характер злочину насильницького зникнення. Вказане положення відіграє важливу роль під час встановлення компетенції *ratione temporis* міжнародними інституціями під час розгляду актів насильницького зникнення.

Запобігання практиці насильницького зникнення тісно пов'язано з правом отримати інформацію про осіб, позбавлених волі, а також з правом на правду. В Міжнародній конвенції 2006 р. регламентуються умови та обставини, за якими особа може бути позбавлена волі. Крім того, запроваджена абсолютна заборона таємного та незаконного позбавлення волі. Також важливими стали закріплення права на *habeas corpus*, зобов'язання ведення та регулярного оновлення офіційного реєстру осіб, позбавлених волі.

Одним з найбільш прогресивних положень Конвенції є закріплення широкого визначення «жертва насильницького зникнення»: жертвою вважається будь-яка зникла особа та будь-яка фізична особа, якій спричинено безпосередню шкоду в результаті насильницького зникнення. Широке визначення, закріплене в даній статті, залишає на розсуд національних судів держав-учасниць визнання, кого саме вважати особами, яким було спричинено безпосередню шкоду в результаті насильницького зникнення.

До недоліків Міжнародної конвенції 2006 р. слід віднести не запровадження універсальної юрисдикції стосовно розгляду актів насильницького зникнення, відсутність заборони проведення розгляду таких справ військовими трибуналами (зокрема, таке положення закріплено в ст.16 Декларації ООН 1992 р.), а також поширення законів про амністію, або інших аналогічних заходів, які могли б звільнити винних осіб від будь-якого кримінального переслідування чи покарання. Також неврегульованим є питання тягара доказування.

У *підрозділі 2.2. «Загальний інституційний механізм міжнародно-правового захисту осіб від насильницьких зникнень»* проаналізовано діяльність наступних органів міжнародного правосуддя: Комітет ООН по правам людини, ЄСПЛ, Міжамериканський суд по правам людини, Палата по правам людини для Боснії та Герцеговини, Африканська комісія по правам людини. Вказані міжнародні моніторингові органи по правам людини запровадили та використовують на практиці так званий «multiple-rights approach». В результаті моніторингові органи визначають порушення декількох прав людини згідно та відповідно до положень міжнародних конвенцій, в яких визначено їхню компетенцію. За загальним правилом, насильницьке зникнення розглядається як порушення норм міжнародного права, яке гарантує, зокрема, право на визнання правосуб'єктності особи, право на безпеку та свободу особи і право не зазнавати катувань та інших жорстоких, нелюдських або принижуючих гідність видів поведінки і покарання, право на життя.

На сьогодні, завдяки прийняттю Міжнародної конвенції 2006 р., в якій гарантується право людини не підлягати актам насильницького зникнення, продовжує розвиватися тенденція розглядати акт насильницького зникнення, як окреме порушення прав людини. Єдиними міжнародними моніторинговими органами, які розглядають насильницьке зникнення як окреме порушення прав людини, є UNWGEID та Комітет з насильницьких зникнень. Проте, починаючи зі справи *Varnava v. Turkey* (17.09.2009 р.), ЄСПЛ почав робити посилання на Декларацію ООН про насильницькі зникнення 1992 р. (ст. 1-3, 17, 19) на Міжнародну конвенцію 2006 р. (ст. 1-8), на Міжамериканську конвенцію 1994 р. (ст. 1-3), а також на рішення Міжамериканського суду у випадках актів насильницького зникнення, як на джерела міжнародного права.

У *підрозділі 2.3. «Правовий статус Комітету з насильницьких зникнень»* здійснено правовий аналіз діяльності цього моніторингового органу. Комітет з насильницьких зникнень був створений на основі Міжнародної конвенції 2006 р. з метою забезпечення та контролю за виконанням її завдань. Під час розробки Міжнародної конвенції 2006 р. найбільш дискусійним було питання створення нового конвенційного органу, пропонувалось розробити Факультативний Протокол до Пакту про громадянські та політичні права 1966 р. та передати повноваження здійснювати контроль за виконанням положень Міжнародної конвенції 2006 р. Комітету ООН з прав людини. В результаті було узгоджено створення Комітету щодо насильницьких

зникнень, проте, не раніше ніж через чотири роки та не пізніше ніж через шість років з моменту набрання чинності цієї Конвенції, проводиться Конференція держав-учасниць для оцінки функціонування Комітету й прийняття рішення про те, чи слід доручити завдання з нагляду за здійсненням цієї Конвенції іншій інстанції. Міжнародна конвенція 2006 р. стала першим міжнародним інструментом, в якому забезпечується така можливість.

До компетенції Комітету належить виконання наступних завдань та процедур: 1) розгляд доповідей держав-учасниць про виконання своїх зобов'язань впродовж двох років після приєднання до Конвенції та підготовка подальших рекомендацій (така процедура була узгоджена замість прийняття щорічних доповідей держав); 2) отримання та розгляд індивідуальних заяв; 3) розгляд заяв осіб, які мають законний інтерес, з проханням в терміновому порядку розшукати зниклих осіб (такий механізм не входить до компетенції жодних інших моніторингових органів з прав людини); 4) розгляд міждержавних заяв; 5) повідомлення ГА ООН про випадки широкомасштабної та систематичної практики насильницьких зникнень. Що стосується *ratione temporis*, Комітет розглядає лише ті випадки насильницьких зникнень, які мали місце після набрання чинності Міжнародної конвенції 2006 р. Але враховуючи тривалий характер даного злочину, під компетенцію *ratione temporis* підпадають і ті випадки насильницького зникнення, які мали місце до набрання чинності Конвенції, проте дані про долю та місцезнаходження зниклої особи ще не були встановлені. Ще одним важливим питанням, яке не було врегульоване в Міжнародній конвенції 2006 р., є тягар доказування у справах, які розглядає Комітет. Ми вважаємо, що найбільш ефективним підходом до даного питання є підхід, запроваджений Міжамериканським судом по правам людини, відповідно до якого: якщо є свідчення про поширену або систематичну практику актів насильницького зникнення, яка вчиняється або підтримується представниками державних силових структур та певний випадок насильницького зникнення може бути пов'язаний з цією практикою, то тягар доказування покладається на державу.

Третій розділ «Насильницьке зникнення в міжнародному праві прав людини», що складається з двох підрозділів, присвячений аналізу судової практики міжнародних моніторингових органів з прав людини стосовно випадків насильницького зникнення.

У **підрозділі 3.1. «Порушення прав зниклої особи внаслідок акту насильницького зникнення»** здійснено порівняльний аналіз судової практики міжнародних моніторингових органів щодо встановлення порушення основних прав зниклої особи внаслідок акту насильницького зникнення. В результаті акту насильницького зникнення визначається порушення трьох груп зобов'язань держав щодо прав людини: 1) зобов'язання поважати; 2) зобов'язання захищати; 3) зобов'язання забезпечувати здійснення прав людини. Право на свободу та безпеку особи вважається порушеним в більшості випадків насильницького зникнення, розглянутих міжнародними

моніторинговими органами. Комітет ООН по правам людини постановив, що в контексті насильницького зникнення кожний незаконний арешт та позбавлення волі констатують собою порушення цього права. Крім того, у випадках відсутності доказів того, що жертва була викрадена або затримана незаконно державними агентами, але мали місце погрози зі сторони державних агентів та держава не вживала заходів щодо встановлення даних про зниклу особу, Комітет встановлював порушення права особи на особисту недоторканість, як незалежний елемент вказаного права. Міжамериканський суд визначив, що насильницьке зникнення становить собою незаконне позбавлення волі, порушення права затриманої особи негайно постати перед судом та вжити необхідних дій для перегляду законності арешту. ЄСПЛ визначає насильницьке зникнення як особливо тяжку форму незаконного позбавлення волі. Проте, що стосується випадків, коли є недостатньо доказів того, що державні агенти за підтримки держави приймали участь у викраденні особи, ЄСПЛ не встановлював порушення ст.5.

Аналіз судової практики міжнародних інституцій свідчить про те, що на сьогоднішній день загальне визнання акту насильницького зникнення як порушення права особи не піддаватися катуванням або іншим видам нелюдського поводження ще не стало міжнародним стандартом. Не зважаючи на це, на відміну від ЄСПЛ, Міжамериканський суд та Комітет ООН по правам людини визначають порушення даного права внаслідок акту насильницького зникнення, якщо зникла особа піддавалася ізольованому позбавленню волі впродовж тривалого періоду часу. Якщо позбавлення волі було короткотривалим, то міжнародні судові органи встановлювали порушення права на свободу. Досить консервативний підхід, який використовує ЄСПЛ (мають бути встановлені докази безпосереднього застосування катувань до жертви), неодноразово підлягав критиці як перешкода ефективному захисту та запобіганню актів насильницького зникнення. У випадку смерті особи та недостатньої кількості доказів щодо застосування катувань, ЄСПЛ визначає порушення процедурної частини ст. 2 Європейської конвенції (право на життя).

Більшість актів насильницького зникнення призводять до смерті зниклої особи. ЄСПЛ та Міжамериканський суд у справах, в яких не встановлено факт смерті зниклої особи, посилаються на непрямі докази. В більшості випадків таким непрямим доказом виступає період часу з моменту зникнення особи. Такий підхід часто піддавався критиці, оскільки припущення смерті особи повинно більше базуватися на обставинах справи, на політичній ситуації в державі, ніж на періоді часу. За загальним правилом міжнародні інституції визначають порушення права на життя за умови достатньої кількості доказів. Крім того, порушується право особи на засіб юридичного захисту, право на життя під час знаходження під вартою. В більшості таких справ держави не проводять ефективне розслідування, таким чином порушуючи третю категорію зобов'язань. Крім того, в своїй

практиці Міжамериканський суд та ЄСПЛ визначають порушення другої категорії зобов'язань, якщо дія, схожа на акт насильницького зникнення, вчиняється третіми особами, та державні органи повинні були знати про небезпеку для життя особи чи певної категорії осіб.

У підрозділі 3.2. *«Порушення прав членів сім'ї зниклої особи внаслідок акту насильницького зникнення»* здійснено порівняльний аналіз судової практики міжнародних моніторингових органів щодо встановлення порушення основних прав членів сім'ї зниклої особи внаслідок акту насильницького зникнення. Міжнародна судова практика щодо визнання порушення прав членів сім'ї зниклої особи не є однозначною. Найбільш поширеним є визнання порушення права на гуманне поводження на відміну від таких прав, як: право на сімейне життя, право на правду. Комітет постановив, що страждання, які відчувають члени сім'ї через насильницьке зникнення близької людини, являє собою порушення права на гуманне поводження. ЄСПЛ також підкреслював, що нелюдське поводження з родичами зниклої особи полягає не в самому факті існування насильницького зникнення, а в поводженні державних органів під час розслідування справи або після отримання даних про акт насильницького зникнення. Досить часто в справах, в яких ЄСПЛ визнавав порушення процедурної частини ст.2 (права на життя), Суд не зазначав порушення ст. 3 не тільки відносно безпосередньої жертви, але і її родичів. Крім того, ЄСПЛ зазначав, у випадку відсутності доказів причетності державних агентів, держава не може бути відповідальною за нанесену моральну шкоду заявникам, спричинену скоєнням злочину. Найбільш прогресивною судовою практикою є практика Міжамериканського суду, який запровадив презумпцію, відповідно до якої найближчі родичі зниклої особи стають жертвами порушення права на гуманне поводження зі сторони органів державної влади. Більш жорсткий підхід використовує ЄСПЛ, який звужує в більшості випадків коло можливих жертв до відносин батьки-діти, не визначаючи при цьому одного з подружжя або братів/сестер в якості жертви порушення цього права, внаслідок чого неодноразово підлягав критиці.

ВИСНОВКИ

У дисертації здійснено наукове завдання, яке полягає у дослідженні міжнародно-правового захисту осіб від насильницьких зникнень та сформульовано такі узагальнюючі положення та висновки:

1. До 80-х років XX ст. акт насильницького зникнення розглядався не як окремих злочин, а як порушення сукупності інших базових прав людини. Одним з перших важливих кроків у боротьбі з практикою насильницьких зникнень стало створення UNWGEID. Аналіз генезису міжнародного співробітництва у боротьбі з практикою насильницьких зникнень показав, що історичні етапи розвитку такого співробітництва співпадають з етапами підготовки та прийняття базових міжнародно-правових документів в цій

сфері: Декларації ООН 1992 р., Міжамериканської конвенції 1994 р., Римського Статуту 1998 р., Проекту міжнародної конвенції 1998 р. та Міжнародної конвенції 2006 р. Передумовою для прийняття Міжнародної конвенції 2006 р., першого зобов'язального універсального міжнародно-правового акту, в якому гарантується нове право людини не піддаватися насильницьким зникненням, стало поширення практики даного злочину, а також існування значної кількості прогалин в міжнародно-правовому забезпеченні захисту прав людини. Найбільш значною прогалиною була відсутність міжнародних зобов'язань держав щодо кодифікації насильницького зникнення у національному законодавстві поряд із встановленням відповідного покарання, а також принципу застосування універсальної юрисдикції щодо даного злочину.

2. Насильницьке зникнення знаходиться на перетині правового регулювання міжнародного права прав людини, міжнародного кримінального права та міжнародного гуманітарного права. Це свідчить про міжгалузовий характер даного злочину. В Міжнародній конвенції 2006 р. закріплено офіційно визнане визначення насильницького зникнення, в якому розкривається юридична природа та складові елементи цього злочину та визначено необхідність закріплення насильницького зникнення в національному праві як окремого злочину. Складовими елементами злочину насильницького зникнення є: 1) позбавлення особи свободи проти її волі; 2) суб'єктами вчинення насильницького зникнення є виключно представники держави або особи, які діють з дозволу або за підтримки держави; 3) відмова визнати факт позбавлення волі та повідомити про долю та місцезнаходження такої особи; 4) залишення особи поза захистом закону.

3. Стаття 7 (1)(i) Римського Статуту поширюється на злочин проти людяності у вигляді насильницького зникнення осіб, якщо він вчиняється в межах широкомасштабного або систематичного нападу проти цивільного населення. Доцільним є проводити об'єктивне розмежування між двома альтернативними типами поведінки – позбавлення волі та приховування інформації про долю та місце знаходження зниклої особи. Визначення насильницького зникнення, яке використовується в Римському Статуті МКС, певною мірою відрізняється від визначення, закріпленого в Міжнародній конвенції 2006 р. По-перше, визначення, закріплене в Римському Статуті, обмежується лише певними формами позбавлення волі: арешт, затримання або викрадення особи. По-друге, обов'язковим є ментальний елемент злочину – намір, внаслідок якого особа залишається поза межами закону впродовж тривалого періоду часу. І, по-третє, насильницькі зникнення можуть бути скоєні не лише державними агентами, але й політичними організаціями. Відмінності у визначеннях, використаних в Римському статуті МКС та інших міжнародно-правових актах, пояснюється тим, що Римський статут є в першу чергу інструментом міжнародного кримінального права. Метою визначення насильницького зникнення є визначення обставин, за якими МКС може розглядати акти насильницького зникнення, які становлять собою злочини

проти людяності, та притягнення до відповідальності винних осіб. Природа Міжнародної конвенції про захист всіх осіб від насильницьких зникнень 2006 року є іншою, оскільки вона гарантує максимально широкий захист від насильницьких зникнень, включаючи кожен випадок насильницького зникнення, а не тільки ті, що являють собою злочин проти людяності.

4. Міжнародна конвенція про захист усіх осіб від насильницьких зникнень 2006 р. стала першим міжнародно-правовим зобов'язальним актом, який гарантує нове абсолютне право людини не піддаватися насильницькому зникненню. Одним з найбільш прогресивних положень Міжнародної конвенції 2006 р. є визнання насильницького зникнення в якості злочину проти людяності у випадку широкомасштабної або систематичної практики цього злочину.

Одним з ключових положень Міжнародної конвенції 2006 р. є зобов'язання держав-учасниць щодо кваліфікації злочину насильницького зникнення в національному кримінальному праві. До основних рекомендацій щодо включення складу вказаного злочину в національне законодавство слід віднести: 1) закріпити насильницьке зникнення в якості окремого злочину в національному кримінальному законодавстві з урахуванням триваючого характеру вказаного злочину; 2) визнати насильницьке зникнення в якості злочину проти людяності відповідно до положень конвенції 3) встановити режим кримінальної відповідальності та визначити відповідну міру покарання за скоєння даного злочину; 4) закріпити на законодавчому рівні широке поняття «жертва», яке повинно включати будь-яких осіб, яким завдано шкоду внаслідок акту насильницького зникнення.

До основних прогалин Міжнародної конвенції 2006 р. слід віднести: не закріплення принципу універсальної юрисдикції; заборони проведення розгляду таких справ військовими трибуналами (зокрема, таке положення закріплено в ст.16 Декларації ООН 1992 р.), а також поширення законів про амністію, або інших аналогічних заходів, які могли б звільнити винних осіб від будь-якого кримінального переслідування чи покарання. Також неврегульованим є питання тягаря доказування.

5. Одним з найбільш прогресивних положень Конвенції є закріплення широкого визначення жертви насильницького зникнення. Широке визначення, закріплене в даній статті, залишає на розсуд національних судів держав-учасниць визнання, кого саме вважати особами, яким було спричинено безпосередню шкоду в результаті насильницького зникнення.

6. Загальний інституційний механізм міжнародно-правового захисту осіб від насильницьких зникнень включає в себе діяльність наступних органів міжнародного правосуддя: Комітет ООН по правам людини, ЄСПЛ, Міжамериканський суд по правам людини, Палата по правам людини для Боснії та Герцеговини, Африканська комісія по правам людини. Дані міжнародні моніторингові органи по правам людини запровадили та використовують на практиці так званий «multiple-rights approach». В результаті

моніторингові органи визначають порушення декількох прав людини, які гарантуються в різних міжнародних угодах. В результаті акту насильницького зникнення визначається порушення трьох груп зобов'язань держав з прав людини: 1) зобов'язання поважати; 2) зобов'язання захищати; 3) зобов'язання забезпечувати здійснення прав людини.

7. На сьогодні, завдяки прийняттю Міжнародної конвенції 2006 р., в якій гарантується право людини не підлягати актам насильницького зникнення, продовжує розвиватися тенденція розглядати акт насильницького зникнення як окреме порушення прав людини. Єдиними міжнародними моніторинговими органами, які розглядають насильницьке зникнення як окреме порушення прав людини, є UNWGEID та Комітет по насильницьким зникненням. Крім того, Комітет активно співпрацює з іншими спеціалізованими органами ООН. Що стосується *ratione temporis*, Комітет розглядає лише ті випадки насильницьких зникнень, які мали місце лише після набрання чинності Міжнародної конвенції 2006 р. Але враховуючи тривалий характер даного злочину, під компетенцію *ratione temporis* підпадають і ті випадки насильницького зникнення, які мали місце до набрання чинності Конвенції, проте дані про долю та місцезнаходження зниклої особи ще не були встановлені.

8. Право на свободу та безпеку особи вважається порушеним в більшості випадків насильницького зникнення, розглянутих міжнародними моніторинговими органами. Комітет ООН по правам людини постановив, що в контексті насильницького зникнення кожний незаконний арешт та позбавлення волі констатують собою порушення цього права. Міжамериканський суд також визначає в своїй судовій практиці порушення ст.7 Міжамериканської конвенції 1969 р. (право на свободу та особисту недоторканість) внаслідок акту насильницького зникнення. ЄСПЛ визначає насильницьке зникнення як особливо тяжку форму незаконного позбавлення волі.

Аналіз судової практики міжнародних інституцій свідчить про те, що на сьогоднішній день загальне визнання акту насильницького зникнення як порушення права особи не піддаватися катуванням або іншим видам нелюдського поводження ще не стало міжнародним стандартом. Не зважаючи на це, на відміну від ЄСПЛ, Міжамериканський суд та Комітет ООН по правам людини визначають порушення даного права внаслідок акту насильницького зникнення, якщо зникла особа піддавалася ізольованому позбавленню волі впродовж тривалого періоду часу. Якщо позбавлення волі було короткотривалим, то міжнародні судові органи встановлювали порушення права на свободу. Досить консервативний підхід, який використовує ЄСПЛ, відповідно до якого мають бути встановлені докази безпосереднього застосування катувань до жертви, неодноразово підлягав критиці, – як перешкода ефективному захисту та запобіганню актів насильницького зникнення. У випадку смерті особи та недостатньої кількості доказів щодо застосування катувань, ЄСПЛ визначає порушення процедурної частини ст.2 Європейської конвенції (право на життя). Більшість актів насильницького

зникнення призводять до смерті зниклої особи. ЄСПЛ та Міжамериканський суд в справах, в яких не встановлено факт смерті зниклої особи, посилаються на непрямі докази. В більшості випадків таким непрямим доказом виступає період часу з моменту зникнення особи.

9. Міжнародна судова практика щодо визнання порушення прав членів сім'ї зниклої особи не є однозначною. Найбільш поширеним є визнання порушення права на гуманне поводження на відміну від таких прав, як: право на сімейне життя, право на правду. Комітет постановив, що страждання, які відчувають члени сім'ї через насильницьке зникнення близької людини, являє собою порушення права на гуманне поводження. ЄСПЛ також підкреслював, що нелюдське ставлення до родичів зниклої особи полягає не в самому факті існування насильницького зникнення, а в поводженні державних органів під час розслідування справи або після отримання даних про акт насильницького зникнення. Крім того, ЄСПЛ зазначав, у випадку відсутності доказів причетності державних агентів держава не може бути відповідальною за нанесену моральну шкоду заявникам, спричинену злочином. Таким чином, визнання порушення права членів сім'ї зниклої особи не піддаватися нелюдському поводженню є досить поширеним явищем в міжнародній судовій практиці, проте не є загальним правилом.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ АВТОРОМ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Цвікі В. Міжнародно-правовий захист осіб від насильницьких зникнень / Владислава Цвікі // Європейські перспективи. – 2015. – № 2. – С. 124-130.
2. Цвики В. Концепция насильственных исчезновений в международном праве / Владислава Цвики // Юридичний науковий електронний журнал. – 2015. – № 5. – С. 245-248.
3. Цвики В. Юридическая природа права человека не подвергаться насильственному исчезновению / Владислава Цвики // Legea Si Viata. – 2015. – С. 126-130.
4. Цвікі В. Концепція насильницьких зникнень в міжнародному праві / Владислава Цвікі // Наше право. – 2015. – № 5. – С. 172–179.
5. Цвікі В. Юрисдикція держав стосовно злочину насильницького зникнення / Владислава Цвікі // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція. – 2016. – № 20. – С. 179–182.
6. Цвікі В. Комітет з насильницьких зникнень / Владислава Цвікі // Visegrad Journal on Human Rights. – 2016. – № 4. – С. 207-212.
7. Tsviki V. Enforced Disappearance in International Human Rights Law / V. Tsviki // European Political and Law Discourse. – 2016. – Volume 6, Issue 6. – P. 55-60.
8. Цвікі В.Ю. Міжнародно-правовий захист осіб від насильницьких зникнень / В.Ю. Цвікі // Сучасні тенденції міжнародних відносин: політика, економіка,

- право: матеріали 4 щорічної Міжнар. наук.-практ. конф. «Соціокультурні, політико-правові та економічні аспекти розвитку міжнародного середовища» (м. Львів, 16-17 квітня 2015 р.) / відп. ред. О. Яремчук, Р. Кордонський. – Львів: ПАІС, 2015. – С. 438-443.
9. Цвікі В.Ю. Extraordinary renditions та насильницькі зникнення у війні з тероризмом / В.Ю. Цвікі // Сполучені Штати Америки у сучасному світі: політика, економіка, право суспільстві : матеріали 2 Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Львів, 15 травня 2015 р.) / упоряд. Калитчак Р. Г., Зазуляк З. М. – Львів: Центр американських студій ФМВ ЛНУ ім. І. Франка, 2015. – С. 482-485.
 10. Цвікі В.Ю. Юридична природа права людини не бути підданим насильницьким зникненням / В.Ю. Цвікі // Сучасні тенденції міжнародних відносин: політика, економіка, право: матеріали 5 щорічної Міжнар. наук.-практ. конф. «Цілі розвитку тисячоліття ООН: досягнення та перспективи» (м. Львів, 17 вересня 2015 р.) / відп. ред. О. Яремчук, Р. Кордонський. – Львів: ПАІС, 2015. – С. 479-483.
 11. Цвікі В.Ю. Насильницьке зникнення як злочин проти людяності / В.Ю. Цвікі // *Pravna veda a prax: vyzvy modernych europskych integracnych procesov: zbornik prispevkow z medzinarodnej vedeckej konferencie* (м. Братислава, 27-28 листопада 2015 р.) / відп. ред. J. Kovac. – Bratislava: Paneuropska vysoka skola, 2015. – С. 240-243.
 12. Цвікі В.Ю. Кваліфікація злочину насильницького зникнення в національному кримінальному праві / В.Ю. Цвікі // Сучасні тенденції міжнародних відносин: політика, економіка, право: матеріали 5 щорічної Міжнар. наук.-практ. конф. «Актуальні аспекти міжнародних відносин: політика, економіка, право, філософія» (м. Львів, 18 лютого 2015 р.) / відп. ред. С. Бурак, Р. Кордонський. – Львів: ПАІС, 2016. – С. 76-80.

АНОТАЦІЯ

Цвікі В.Ю. Міжнародно-правовий захист осіб від насильницьких зникнень. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.11 – міжнародне право. – Національний університет «Одеська юридична академія». – Одеса, 2018.

Дисертація присвячена аналізу міжнародно-правового захисту осіб від насильницьких зникнень. У роботі висвітлено історичні етапи становлення та розвитку співробітництва держав в сфері забезпечення міжнародно-правового захисту осіб від насильницьких зникнень. Проаналізовано юридичну природу, склад злочину насильницького зникнення.

Проаналізовано основні положення Міжнародної конвенції про захист усіх від насильницьких зникнень 2006 р., в якій вперше визначено абсолютний характер права людини не піддаватися насильницьким

зникненням. Розглянуто особливості правового статусу та практичної діяльності Комітету з насильницьких зникнень, його основні завдання та процедури. Проаналізовано судову практику міжнародних моніторингових органів з прав людини стосовно актів насильницького зникнення, які використовують на практиці підхід, відповідно до якого даний злочин розглядається не як окреме правопорушення, а як сукупність порушення таких фундаментальних прав людини, як право на життя, право на безпеку та свободу, право не зазнавати катувань.

Ключові слова: насильницьке зникнення, Комітет з насильницьких зникнень, UNWGEID, міжнародно-правовий захист осіб від насильницьких зникнень, міжнародне право прав людини, міжнародне гуманітарне право, міжнародне кримінальне право, міжнародний договір.

АННОТАЦИЯ

Цвики В.Ю. Международно-правовая защита лиц от насильственных исчезновений. – Рукопись.

Диссертация на соискание научной степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.11 – международное право. – Национальный университет «Одесская юридическая академия». – Одесса, 2018.

Диссертация посвящена анализу международно-правовой защиты лиц от насильственных исчезновений. Анализ генезиса международного сотрудничества государств в борьбе с насильственными исчезновениями показал, что основные исторические вехи развития такого сотрудничества совпадают с этапами подготовки и принятия базовых международно-правовых актов в сфере борьбы с данным преступлением, таких как: Декларация ООН о защите всех от насильственных исчезновений 1992 г., Межамериканская конвенция о насильственном исчезновении лиц 1994 г., Римский статут МУС 1998 г., Международная конвенция о защите всех лиц от насильственных исчезновений 2006 г.

Преступление насильственного исчезновения представляет собой сложное явление, поскольку оно находится на грани правового регулирования международного права прав человека, международного гуманитарного права и международного уголовного права. Определены особенности и состав акта насильственного исчезновения в качестве преступления против человечности в случае, если данное деяние было совершено в рамках широкомасштабного или систематического нападения на гражданское население.

В Международной конвенции 2006 г. впервые гарантирован на универсальном уровне абсолютный характер права человека не подвергаться насильственному исчезновению. В работе исследовано широкое понятие жертвы насильственного исчезновения: родственники и близкие исчезнувших лиц также считаются жертвами данного преступления. Однако в наибольшей степени значение данной Конвенции проявляется, безусловно, в деятельности Комитета по насильственным исчезновениям, который является

конвенционным мониторинговым органом. Проанализированы компетенция и основные задания данного органа.

Особое внимание уделено судебной практике международных мониторинговых органов относительно актов насильственного исчезновения. Следует заметить, что лишь Рабочая группа по насильственным и недобровольным исчезновениям и Комитет по насильственным исчезновениям рассматривают данное деяние в качестве самостоятельного правонарушения.

Ключевые слова: насильственное исчезновение, Комитет по насильственным исчезновениям, международно-правовая защита лиц от насильственных исчезновений, UNWGEID, международное право прав человека, международное гуманитарное право, международное уголовное право.

SUMMARY

Tsviki V.Y. The International Legal Protection of Persons from Enforced Disappearances. – Manuscript.

The thesis for the scientific degree of Candidate of Sciences in specialty 12.00.11 – International Law. – National University «Odessa Law Academy». – Odessa, 2018.

The thesis is devoted to the issue of the international protection of persons from enforced disappearances. This paper addresses the historical stages of formation and development of international cooperation in the field of the international protection from enforced disappearances. The legal framework of international human rights law, international humanitarian law and international criminal law is considered. The definitions of enforced disappearance enshrined in the International Convention for the Protection of All Persons from Enforced Disappearances and in the Rome Statute of the ICC are examined and compared. The Convention enshrines the new absolute right not to be subjected to enforced disappearance. Introduction of this right provides the Committee on Enforced Disappearances and member States a written legal basis to finally treat enforced disappearance as an independent human rights violation and offense. Act of enforced disappearance committed within a systematic or widespread practice is considered as a crime against humanity. Continuous nature of this crime and a wide notion of victim are considered. Main elements of the crime of enforced disappearance are analyzed.

Main obligations of the states according to the International Convention 2006 are analyzed. The legal status of the Committee on Enforced Disappearances is researched. The thesis analyzes and compares case law of the international human rights monitoring bodies, which have adopted a so called “multiple-rights approach”.

Key words: enforced disappearance, Committee on Enforced Disappearances, UNWGEID, international legal protection of persons from enforced disappearances, international human rights law, international humanitarian law, international criminal law, international treaty.

Підписано до друку 05.02.2018 р. Формат 60х90/16.
Ум.-друк. арк. 0,9. Тираж 100 прим. Зам. № 1802-3а.

Видавець і виготовлювач ПП «Фенікс»
(Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 1044 від 17.09.02).
м. Одеса, 65009, вул. Зоопаркова, 25
Тел. (048) 7777-591.